

الفصل الثالث: في الجماعة

فصل سوم: نماز جماعت

والنظر في أطراف:

از چند جهت بررسی می‌شود:

الأول: الجماعة مستحبة في الفرائض كلها.

جهت اول: مستحب است که همه نمازهای واجب به جماعت خوانده شود.

وتتأكد في الصلوات المرتبة. ولا تجب إلا في الجمعة والعیدین مع الشرائط. ولا تجوز في شئ من النوافل عدا الاستسقاء والعیدین مع اختلال شرائط الوجوب. وتترك الصلاة جماعة بإدراك الركوع، وإدراك الإمام راعياً. وأقل ما تنعقد باثنين الإمام أحدهما. ولا تصح مع حائل بين الإمام والمأموم يمنع المشاهدة، إلا أن يكون المأموم امرأة. ولا تنعقد والإمام أعلى من المأموم بما يعتد به كالأبنية، ويجوز أن يقف على علو من أرض منحدره، ولو كان المأموم على بناء عال كان جائزاً. ولا يجوز تباعد المأموم عن الإمام بما يكون كثيراً في العادة (أكثر من متر بين المأموم والإمام)، إذا لم تكن بينهما صفوف متصلة، أما إذا توالى الصفوف فلا بأس.

نماز جماعت در نمازهای روزانه مستحب مؤکد است. نماز جماعت فقط در نماز جمعه و عید فطر و قربان با وجود شرایط آن، واجب می‌شود. اقامه جماعت در هیچ‌یک از نمازهای مستحبی جز نماز طلب باران و عید فطر و قربان (اگر شرایط وجوب آن محقق نشود)⁽¹⁾، جایز نیست.

نماز جماعت با درک رکوع امام و درک امام درحالی که در رکوع باشد، محقق می‌شود. نماز جماعت حداقل با دو نفر که یکی از آنها امام باشد، برپا می‌گردد. اگر بین امام و مأموم چیزی جلوی دیده شدن امام را بگیرد، نماز جماعت صحیح نیست، مگر اینکه مأموم، زن باشد.⁽²⁾ اگر امام به قدر قابل توجهی در مکانی بالاتر از مأموم باشد، مانند بناها، نماز جماعت منعقد نمی‌شود و جایز است که امام بر بلندی زمین شیب‌دار قرار گیرد. اگر مأموم بر بنای بلندی بالاتر از امام قرار داشته باشد، جایز است.

1- اگر شرایط وجوب نماز فطر و قربان مهیا نشود واجب نیستند. (مترجم)

2- حایل یا مانعی که وجود آن مانع نماز جماعت نیست، حایلی است که مانع برقراری اتصال نباشد و از شنیده شدن صدای امام یا مکبر جلوگیری نکند، مانند پارچه یا دیواری که از چوب نازک و... باشد، نه مانند دیوار ضخیم که مانع برقراری اتصال می‌شود. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 125)

اگر بین امام جماعت و مأموم صف‌های به هم متصل وجود نداشته باشد، نباید فاصله آن دو، بیش از حد معمول باشد (بیش از یک متر)، اما اگر صفوف پشت سر هم باشند، اشکالی ندارد.⁽³⁾

ویکره: أن یقرأ المأموم خلف الإمام، إلا إذا كانت الصلاة جهریة ثم لا یسمع ولا هممة، ولو كان الإمام ممن لا یقتدی به وجبت القراءة.

خواندن «حمد و سوره» بر مأموم مکروه است، مگر اینکه نماز جهریه⁽⁴⁾ باشد و مأموم صدای امام یا همهمه او را نشنود، و اگر امام از افرادی باشد که نمی‌توان به او اقتدا کرد، خواندن حمد و سوره واجب است.⁽⁵⁾

وتجب متابعة الإمام، فلو رفع المأموم رأسه جاهلاً حال الإمام عاد للمتابعة، وإن كان ناسياً عاد للمتابعة. وكذا لو هوى إلى الركوع أو السجود قبل الإمام ظاناً أن الإمام قد هوى عاد وتابع الإمام، أما إذا قصد الركوع قبل الإمام مع علمه بحال الإمام فهو إن كان نوى الانفراد أتم صلاته منفرداً، وإلا بطلت صلاته. ولا يجوز أن يقف المأموم قدام الإمام. ولا بد من نية الائتتمام والقصد إلى إمام معين، فلو كان بين يديه اثنان، فنوى الائتتمام بهما أو بأحدهما ولم يعين لم تنعقد. ولو صلى اثنان فقال كل واحد منهما: كنت إماماً صحت صلاتهما، ولو قال: كنت مأموماً لم تصح صلاتهما، وكذا لو شكاً فيما أضمره. ويجوز أن يأتى المفترض بالمفترض وإن اختلف الفرضان، والمتنفل بالمفترض والمتنفل، والمفترض بالمتنفل في أماكن.

متابعت از امام واجب است؛ پس اگر مأموم ندانسته یا از روی فراموشی سرش را بلند کند باید برگردد و از امام تبعیت کند؛ و همچنین اگر ندانسته، قبل از امام برای رکوع یا سجده خم شود - با این گمان که امام خم شده است - باید برگردد و به امام ملحق شود، اما اگر مأموم با علم به حالت امام قبل از او به رکوع رود، اگر نیت فرادا کرده باشد، باید نمازش را فرادا تمام کند، وگرنه نمازش باطل است.

جایز نیست مأموم جلوتر از امام قرار بگیرد. مأموم باید نیت اقتدا به امام داشته باشد و امام خود را مشخص کند؛ پس اگر در مقابل او دو نفر باشند و او قصد کند که هر دو یا یکی از آنها را امام قرار دهد، ولی شخصی را معین نکند، نماز منعقد نمی‌شود. اگر دو نفر نماز بخوانند و هر کدام بگویند من امام هستم نماز هر دو صحیح است، اما اگر هر دو بگویند که من مأموم هستم، یا شک کنند که مأموم یا امام هستند، نماز هر دو باطل است.

3- مثلاً کسی که در صف سوم ایستاده است فاصله‌اش با امام بیش از یک متر می‌باشد ولی اتصالش با صف‌های جلو برقرار است. (مترجم)

4- نمازی که واجب است حمد و سوره بلند خوانده شود، نماز صبح و مغرب و عشا. (مترجم)

5- زیرا نماز او فرادا است نه جماعت. (مترجم)

جایز است کسی که نماز واجب می‌خواند به دیگری که او نیز نماز واجب می‌خواند اقتدا کند، هرچند دو نماز، متفاوت باشد؛ و در بعضی از شرایط، شخصی که نماز با عنوان مستحبی می‌خواند⁽⁶⁾ می‌تواند به کسی که نماز واجب یا نماز با عنوان مستحبی می‌خواند، اقتدا کند، همچنین کسی که نماز واجب می‌خواند می‌تواند به کسی که نماز با عنوان مستحبی می‌خواند اقتدا کند.

ويستحب: أن يقف المأموم عن يمين الإمام إن كان رجلاً واحداً، وخلفه إن كانوا جماعة أو امرأة. ولو كان الإمام امرأة وقف النساء إلى جانيها. وكذا إذا صلى العاري بالعرات جلس وجلسوا عن سمتة، لا يبرز إلا بركبتيه. ويستحب أن يعيد المنفرد صلاته إذا وجد من يصلي تلك الصلاة جماعة، إماماً كان أو مأموماً، وأن يسبح حتى يركع الإمام إذا أكمل القراءة قبله، وأن يكون في الصف الأول أهل الفضل، ويكره تمكين الصبيان منه. ويكره أن يقف المأموم وحده إلا أن تمتلئ الصفوف، وأن يصلي المأموم نافلة إذا أقيمت الصلاة. ووقت القيام إلى الصلاة إذا قال المؤذن: قد قامت الصلاة، والأفضل بعد تمام الشهادة.

مستحب است: که اگر مأموم تنها یک مرد باشد در سمت راست امام قرار گیرد، اما اگر چند مأموم، یا یک زن باشد، پشت سر امام بایستند. اگر امام، زن باشد سایر زنان در دو سمت او بایستند؛ همچنین مرد عریانی که برای جماعتی که عریان هستند امامت می‌کند، بنشیند و مأمومین نیز در کنار او بنشینند و فقط کمی زانوهای امام جلوتر باشد. مستحب است که اگر کسی نمازش را فرادا می‌خواند و نماز جماعتی بر پا شود آن نماز را تکرار کند، چه امام شود و چه مأموم. اگر مأموم قرائت خود را قبل از امام به پایان رساند به تسبیح خداوند بپردازد تا امام به رکوع برود. مستحب است که اهل فضل در صف اول قرار گیرند.

این موارد در نماز جماعت مکروه است: قرار دادن کودکان در صف اول. مأموم به تنهایی در یک صف بایستد، (مگر زمانی که صفوف پر شده باشند). نماز نافله خواندن در حین اقامه نماز جماعت؛ و زمان ایستادن برای نماز جماعت، هنگامی است که مؤذن «قد قامت الصلاة» را بگوید، و بهتر از آن، بعد از پایان شهادت‌های چهارگانه⁽⁷⁾ است.

الطرف الثاني:

جهت دوم: امام جماعت باید دارای این شرایط باشد:

6- هنگامی که شخص نمازش را فرادا بخواند سپس جمعیتی حاضر شوند تا با آنان نماز جماعت بخواند مستحب است نمازش را دوباره بخواند و با اینکه نمازش مستحب است ولی می‌تواند به امامی که نمازش واجب است و به عکس اقتدا کند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 128)

7- بعد از «اشهد ان المهدي و المهديين من ولده حجج الله». (مترجم)

يعتبر في الإمام: الإيمان، والعدالة، والعقل، وطهارة المولد، والبلوغ إذا كان المأموم بالغاً مفترضاً، وأن لا يكون قاعداً بقائم، ولا أمياً بمن ليس كذلك، ولا يشترط الحرية. ويشترط الذكورة إذا كان المأمومون ذكراً، أو ذكراً وإناً. ويجوز أن تؤم المرأة النساء فقط، وكذا الخنثى الخنثى فقط، ولا تؤم المرأة رجلاً ولا خنثى.

إيمان، عدالت، عقل، حلال زاده بودن، و بلوغ، هنگامی که مأمومین بالغ باشند و نماز واجب باشد [، نه مانند نماز استسقاء]. کسی که نشسته نماز می خواند نباید امام کسی گردد که ایستاده نماز می خواند. امی⁽⁸⁾ نمی تواند برای غیر خودش امام باشد. آزاد بودن امام جماعت شرط نیست. در صورتی که مأمومین مرد باشند، یا مرد و زن با هم باشند، مرد بودن امام شرط است. زن می تواند فقط برای زنان امامت کند؛ همچنین خنثی⁽⁹⁾ تنها برای افراد خنثی امام می شود. جایز نیست زن برای مردان، یا افراد خنثی امامت کند.

ولو كان الإمام يلحن في القراءة بحيث يتغير المعنى أو لا يفهم لم تجز إمامته بمتقن، وكذا من يبذل الحرف كالتمتاع وشبهه. ولا يشترط أن ينوي الإمام الإمامة. وصاحب المسجد والإمارة والمنزل أولى بالتقدم، والهاشمي أولى من غيره إذا كان بشرائط الإمامة.

اگر امام جماعت به گونه ای قرائت می کند که معنی را تغییر می دهد، یا فهمیده نمی شود، امامتش برای کسی که می تواند صحیح قرائت کند، جایز نیست؛ همچنین کسی که (در تلفظ)، حروف را تغییر می دهد -مانند کسی که لکنت دارد یا شبیه به آن⁽¹⁰⁾- نمی تواند برای کسی که صحیح قرائت می کند، امامت کند. لازم نیست امام جماعت، نیت امامت داشته باشد. صاحب مسجد⁽¹¹⁾ و صاحب امارت⁽¹²⁾ و صاحب خانه برای امامت اولویت دارد، و شخص هاشمی نیز در صورت دارا بودن شرایط امامت، اولویت دارد.

وإذا تشاح الأئمة فمن قدمه المأمومون فهو أولى، فإن اختلفوا قدم الأفقه فالأنتقى. ويستحب للإمام أن يُسمع من خلفه الشهادتين.

اگر چند نفر برای امامت حاضر شدند، کسی را که مأمومین برای امامت مقدم کنند اولویت دارد. اگر نظر آنان مختلف بود، فقیه تر و بعد از آن با تقواترین فرد اولویت دارد. مستحب است امام طوری تشهدهای (رکعت دوم و آخر) را بر زبان جاری کند که افراد پشت سر او بشنوند.

8- کسی که نمی تواند بخواند و بنویسد و قرآن را صحیح بخواند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 129)

9- کسی که مرد یا زن بودنش قابل تشخیص نباشد یا تشخیص مشکل باشد. (مترجم)

10- مانند کسی که نمی تواند تلفظ حرف "ر" یا "ع" را صحیح ادا کند (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 130)

11- امام جماعتی که همیشه در آن مسجد نماز می خواند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 130)

12- کسی که امام او را امیر قرار داده باشد (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 130)

وإذا مات الإمام أو أغمي عليه استتیب من يتم بهم الصلاة، وكذا إذا عرض للإمام ضرورة جاز له أن يستتیب، ولو فعل ذلك اختياراً جاز أيضاً.

اگر امام در حال نماز بمیرد، یا بی‌هوش شود، شخص دیگری از همان جمع، نایب امام می‌شود تا نماز تمام شود؛⁽¹³⁾ همچنین اگر برای امام جماعت ضرورتی پیش آید جایز است شخص دیگری را نایب خود قرار دهد و اگر این کار را از روی اختیار نیز انجام دهد، جایز است.

ويكره أن يأتَم حاضر بمسافر، وأن يستتاب المسبوق، وأن يؤم الأجم والابصر والمحدود بعد توبته والأغلف، وإمامة من يكرهه المأموم، وأن يؤم الأعرابي بالمهاجرين، والمتيمم بالمتطهرين.

مکروه است کسی که در وطن خود می‌باشد به مسافر اقتدا نماید. همچنین نایب شدن کسی که در تعداد رکعات نماز از بقیه عقب‌تر است، امامت شخص جذامی و کسی که پیسی دارد، کسی که حد شرعی بر او جاری شده و توبه کرده باشد⁽¹⁴⁾ و همچنین کسی که ختنه نکرده باشد، امامت کسی که نمازگزار به امامت او تمایلی ندارد، امامت اعرابی بر مهاجرین⁽¹⁵⁾ و امامت کسی که تیمم کرده، بر کسانی که با آب طهارت گرفته‌اند، مکروه است.

الطرف الثالث: في أحكام الجماعة. وفيه مسائل:

جهت سوم: احکام نماز جماعت. که دوازده مسئله دارد:

الأولى: إذا ثبت أن الإمام فاسق أو كافر أو على غير طهارة بعد الصلاة لم تبطل صلاة المؤتم به، ولو كان عالماً أعاد، ولو علم في أثناء الصلاة بيني الانفراد ويتم.

اول: اگر بعد از نماز ثابت شود که امام جماعت فاسق، کافر یا بدون طهارت بوده است، نماز مأموم باطل نیست، و اگر نمازگزار میدانسته است باید نمازش را دوباره بخواند. اگر در بین نماز فهمید، نیت فرادا کرده، نمازش را به پایان برساند.

الثانية: إذا دخل والإمام راع وخاف فوت الركوع ركع، ويجوز أن يمشي في ركوعه حتى يلحق بالصف.

13- می‌توانند فرادا نماز را به اتمام برسانند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة ص 130)

14- امامت کسی که گناهی مرتکب شده که باید حد بر او جاری شود ولی بر او حد جاری نشده باشد و او از گناهش توبه کرده باشد صحیح است. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 131)

15- اعرابی در این زمان یعنی کسانی که دنبال دنیا هستند و در امر دین اهتمام کمی دارند؛ و مهاجرین افرادی هستند که جان و مال و توانشان را در راه یاری دین و بالا بردن کلمه الله فدا کرده‌اند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 132)

دوم: اگر مأوموم (به محل نماز) وارد شود و امام جماعت در حالت رکوع بود و بترسد که جماعت را از دست دهد، می‌تواند رکوع کند و در حال رکوع راه برود تا به صف نماز برسد.

الثالثة: إذا اجتمع خنثى وامرأة وقف الخنثى خلف الإمام، والمرأة وراءه وجوباً.

سوم: اگر مأومومین، یک خنثی و یک زن باشند، واجب است خنثی پشت سر امام جماعت بایستد و زن پشت سر خنثی.

الرابعة: إذا وقف الإمام في محراب داخل فصلاة من يقابله ماضية دون صلاة من إلى جانبه إذا لم يشاهده، وتجاوز صلاة الصفوف الذين وراء الصف الأول، لأنهم يشاهدون من يشاهده.

چهارم: اگر امام در محرابی که درون دیوار است نماز بخواند، کسی که پشت سر او قرار دارد و او را میبیند نمازش صحیح است، ولی کسانی که در دو طرف امام ایستاده‌اند و او را نمی‌بینند، نمازشان صحیح نیست، و افرادی که در صف‌های بعدی ایستاده‌اند نمازشان صحیح است چون آنان کسی را میبینند که امام را می‌بیند.

الخامسة: لا يجوز للمأموم مفارقة الإمام بغير عذر، فإن نوى الانفراد جاز.

پنجم: بر مأوموم جایز نیست که بدون عذر، تبعیت از امام را ترک کند، مگر اینکه قصد فرادا کند⁽¹⁶⁾

السادسة: الجماعة جائزة في السفينة الواحدة وفي سفن عدة، سواء اتصلت السفن أو انفصلت.

ششم: نماز جماعت در یک کشتی و در چند کشتی صحیح است، فرقی ندارد کشتی‌ها به هم متصل باشند یا نباشند.

السابعة: إذا شرع المأموم في نافلة فأحرم الإمام قطعها واستأنف إن خشي الفوات وإلا أتم ركعتين استحباباً، وإن كانت فريضة نقل نيته إلى النفل على الأفضل وأتم ركعتين، ولو كان إمام الأصل قطعها واستأنف معه.

هفتم: هنگامی که مأوموم شروع به نماز نافله کند، سپس امام جماعت نماز را آغاز نماید، اگر مأوموم بترسد که به جماعت نرسد، نمازش را قطع کند و به جماعت ملحق می‌شود؛ در غیر این صورت مستحب است دو رکعت نافله را

16 - اگر امام در نمازش دچار اشتباه شود و سوره را نخواند و وارد رکوع شود بر مأومومین واجب است از امام تبعیت کنند و همراه او به رکوع بروند. (احکام الشریعه بین

تمام کند. اگر مأوم در حال خواندن نماز واجب است نیتش را به نماز مستحبی تغییر دهد و دو رکعت را تمام کند و اگر امام جماعت، امام معصوم باشد، نماز واجبش را قطع و همراه امام، نمازش را از نو شروع کند.⁽¹⁷⁾

الثامنة: إذا فاته مع الإمام شئ صلى ما يدركه وجعله أول صلاته، وأتم ما بقي عليه. ولو أدركه في الرابعة دخل معه، فإذا سلم قام فصلى ما بقي عليه، ويقراً في الثانية له بـ "الحمد" وسورة، وفي الاثنتين الأخيرتين بـ "الحمد".

هشتم: اگر بخشی از نماز جماعت را از دست بدهد، ابتدای نمازش را از همان جایی که به جماعت رسید حساب کند و (وقتی نماز جماعت تمام شد) ادامه نماز را خودش به جا آورد، حتی اگر به رکعت چهارم امام رسید همراه امام وارد نماز می شود و هنگامی که امام نمازش را سلام داد، می ایستد و ادامه نمازش را می خواند، و در رکعت دوم خودش، حمد و سوره و در دو رکعت آخر، فقط حمد می خواند.⁽¹⁸⁾

التاسعة: إذا أدرك الإمام بعد رفعه من الأخيرة كبر وسجد معه، فإذا سلم قام فاستقبل صلاته ولا يحتاج إلى استئناف تكبير. ولو أدركه بعد رفع رأسه من السجدة الأخيرة كبر وجلس معه، فإذا سلم قام فاستقبل صلاته، ولا يحتاج إلى استئناف تكبير.

نهم: اگر بعد از رکوع رکعت آخر به امام رسید، تکبیر بگوید و با او به سجده برود، و پس از سلام امام، می ایستد و نمازش را می خواند⁽¹⁹⁾ و نیاز به تکبیر گفتن دوباره ندارد. اگر بعد از سجده آخر رسید، تکبیر گفته، همراه امام مینشیند، و بعد از سلام امام می ایستد و نمازش را شروع می کند، و نیازی نیست دوباره تکبیر بگوید.

العاشر: يجوز أن يسلم المأموم قبل الإمام وينصرف لضرورة وجماعته صحيحة.

دهم: جایز است که مأوم به دلیل ضرورت، قبل از امام سلام بدهد و از حالت نماز خارج شود و جماعتش صحیح است.

الحادية عشرة: إذا وقف النساء في الصف الأخير فجاء رجال وجب أن يتأخرن إذا لم يكن للرجال موقف أمامهن.

17 - اگر امام جماعت، امام معصوم باشد، نماز جماعت پشت سر او واجب نیست. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 133)

18 - لازم به ذکر است هنگامی که مأوم به دلیل تبعیت از امام در تشهد مینشیند نشستن او تفاوتی ندارد و نیازی نیست به حالت نیم خیز بنشیند (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 134)

19 - سجده ای که همراه امام انجام داده جزو رکعت اول او حساب نمی شود و پس از اینکه ایستاد نمازش را از رکعت اول بدون نیاز به تکبیر دوباره، می خواند. (احکام الشریعه بین السائل و المجیب جزء دوم، صلاة: ص 134)

یازده: اگر زنان در صف آخر نماز ایستاده باشند و چند مرد قصد ملحق شدن به جماعت را داشته باشند و برای مردان در پشت سر امام جایی نباشد، واجب است که زن‌ها عقبتر بروند.

الثانية عشرة: إذا استناب المسبوق، فإذا انتهت صلاة المأموم أوماً إليهم ليسلموا، ثم يقوم فيأتي بما بقي عليه.

دوازده: اگر کسی که (در رکعات) نمازش از بقیه عقب‌تر است، نایب امام قرار گیرد، وقتی که نماز مأمومین به پایان رسید به آن‌ها اشاره می‌کند تا نمازشان را تمام کنند، سپس می‌ایستد و بقیه نمازش را می‌خواند.